

Archeologienota

Mechelen - Maalderijstraatje

Jordi Bruggeman en Natasja Reyns

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/21

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	9
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	14
2.4	Assessmentrapport	14
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	14
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	20
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	30
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	37
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	39
3	Samenvatting	40
4	Bibliografie	41
4.1	Publicaties	41
4.2	Websites	41
5	Bijlagen	43
5.1	Archeologische periodes	43
5.2	Plannenlijst	43
5.3	Fotolijst	44

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2016I221

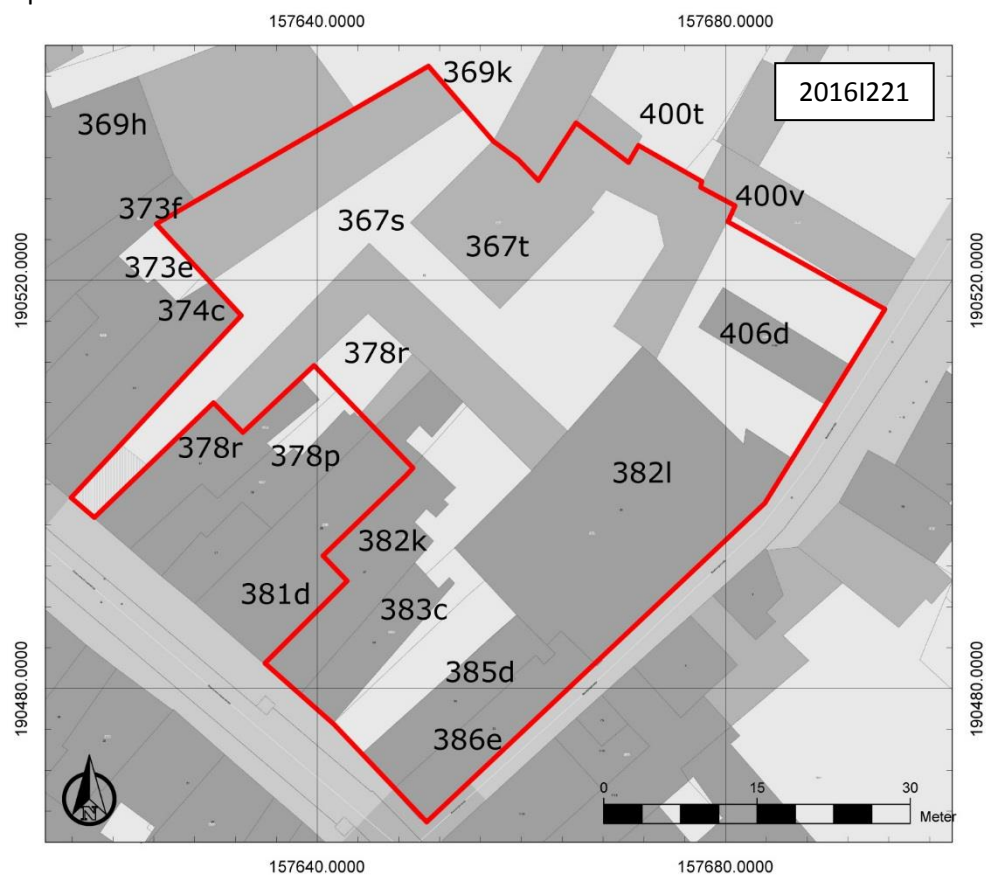
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Mechelen, Maalderijstraatje – Onze-Lieve-Vrouwestraat, Paepen Straatje

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 157600, 190497
- 157653, 190541
- 157682, 190516
- 157636, 190465

Kadastraal plan:

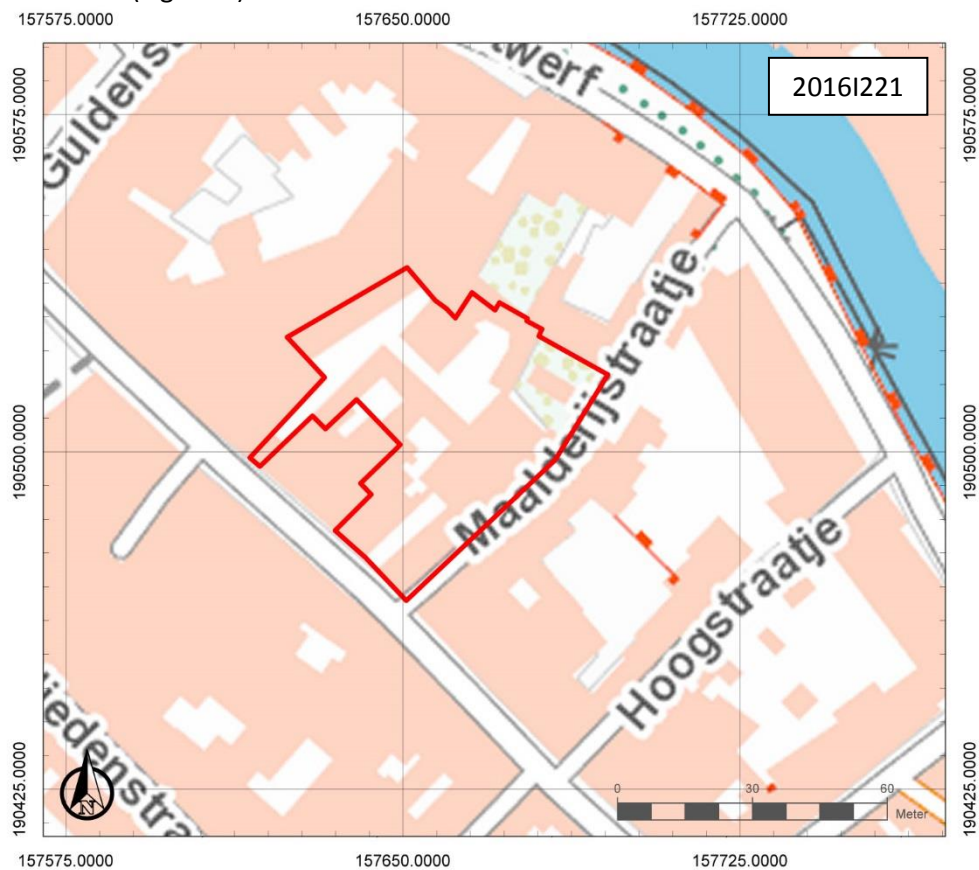

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Mechelen, afdeling 3, sectie D, nummer 367S, 367T, 378R, 382K, 382L, 383C, 385D, 386E, 406D

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 2519 m²

Topografische kaart (Figuur 2):

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 25/08/2016 -09/02/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd

Verstoorde zones: er zijn geen grote verstoorde zones gekend. Wel zijn drie woningen onderkelderd, tot op een diepte van ca. 2,50 m onder het maaiveld (Figuur 3). Dit betekent dat ze plaatselijk het oudere bodemarchief verstoord hebben tot op de vermelde diepte.

Figuur 3: Plan bestaande toestand met de kelders rood gearceerd

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken op het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

De site wordt gekenmerkt door een groot hoogteverschil (zie verder). Het onderzoeksgebied bevindt zich op een hoogte van ca 9,10 m TAW ter hoogte van Onze-Lieve-Vrouwstraat 13, 9,94 m TAW ter hoogte van Onze-Lieve-Vrouwstraat 35 en 6,11 m TAW ter hoogte van de hoogspanningscabine in de Maalderijstraat.

Binnen het onderzoeksgebied worden drie volumes gerealiseerd met in totaal 32 appartementen en een handelsruimte. Er worden twee ondergrondse parkeerniveaus voorzien. De nulpas van het nieuwe openbare plein is gelegen op 7,75 m TAW.

Gelet op de nabije ligging van de Dijle, de bestaande grondsamenstelling en de ingesloten ligging van het perceel, wordt de bouwput ter hoogte van de aanpalende bebouwing en ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwstraat en Maalderijstraat beschoeid met een secanspalenwand. De vloerplaat van het kelderniveau aan de Onze-Lieve-Vrouwstraat is gelegen op een diepte van ca. 5,33 m onder het maaiveld (2,42 m TAW). Onder deze vloerplaat worden paalfunderingen voorzien tot op de draagkrachtige grond (afhankelijk van de nog uit te voeren sondering na afbraak van de bestaande bebouwing).

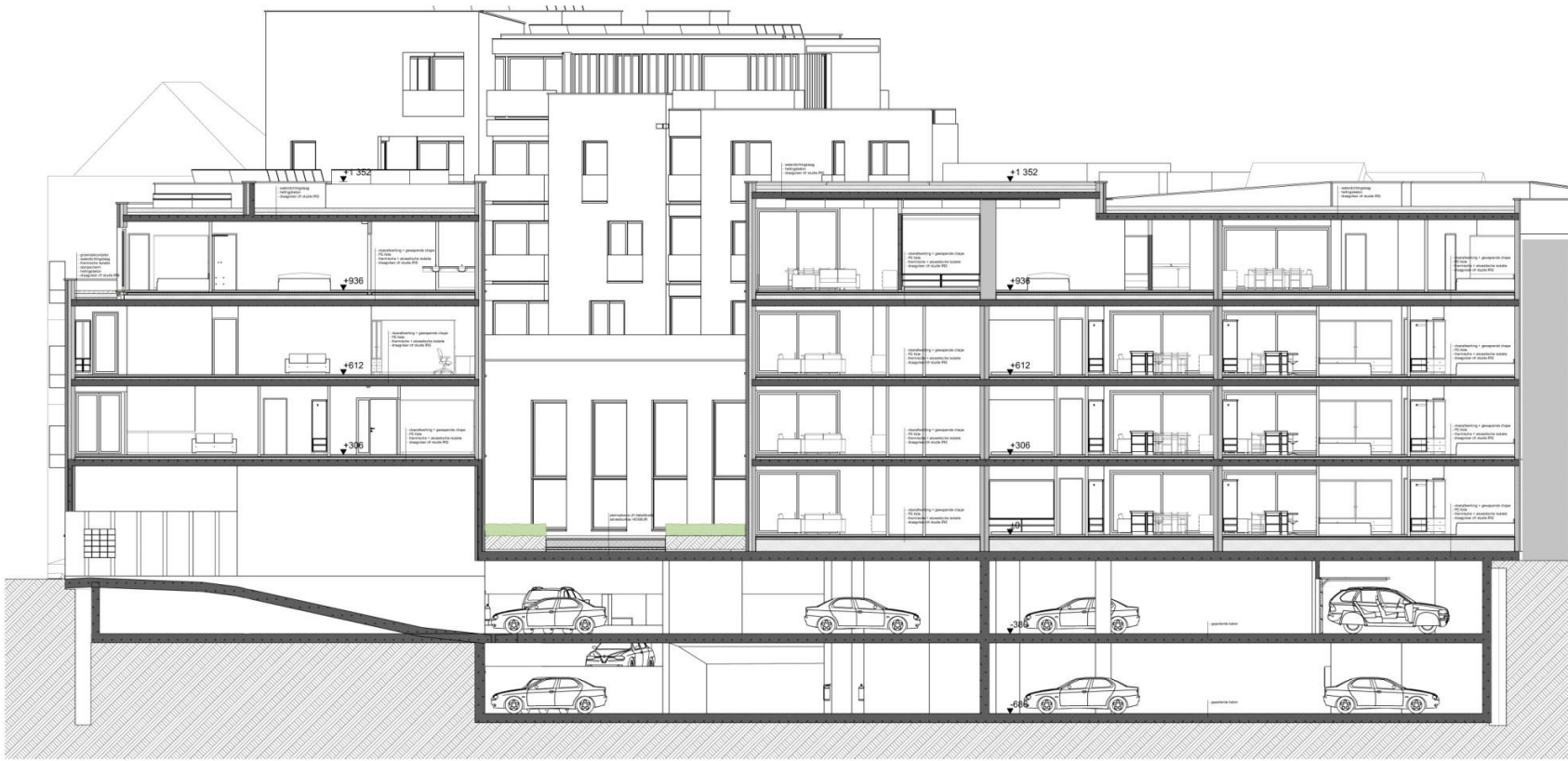
Onder de bouwblokken B en C is de algemene vloerplaat voorzien op een diepte van 6,84 m (0,91 m TAW). Onder de vloerplaat met een dikte van min. 35 cm wordt de grond aangevuld met gestabiliseerde zandaanvulling van 80 à 100 cm (afhankelijk van de nog uit te voeren stabiliteitssondering).

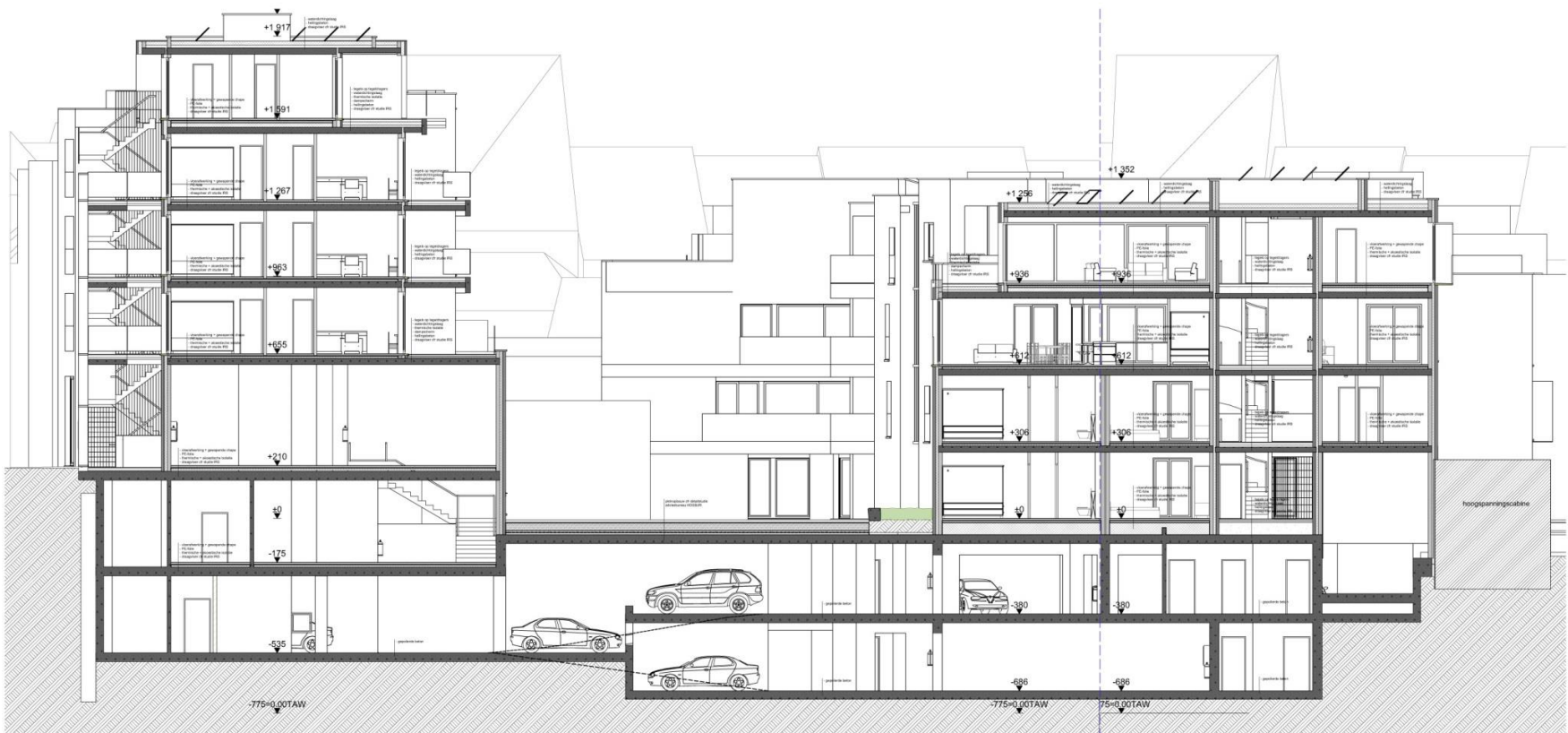
Figuur 6: Ontwerpplan kelder verdieping -1

Figuur 7: Ontwerpplan kelder verdieping -1,5/-2

Snedes B2/C1

Snedes A1/B1

Figuur 8: Doorsnedetekening ontwerpplan

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent (zie 2.4.2). Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferencieerd geraadpleegd op www.geopunt.be. Het overige historische kaartmateriaal werd digitaal verkregen via het stadsarchief van Mechelen.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het stadsplan van Jacob Van Deventer (1550-1565), de plattegrond van de stad Mechelen van Jan van Hanswijck (laatste kwart van de zestiende eeuw) - kopie door Jan-Baptist De Noter (1812), de plattegrond van de stad Mechelen van Braun en Hogenberg (1574), de plattegrond van Mechelen, van Blaeu (1649), de plattegrond van de stad Mechelen van Basire (1745) en de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) worden vijf momentopnames bekeken uit het Ancien Régime.

Met het kadasterplan van de binnenstad van Mechelen uit 1824 en het kadasterplan door P.C. Popp van het grondgebied en het centrum van de stad Mechelen uit 1858, met aanpassingen in 1868-1869 worden twee momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief.

Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing. Op de stafkaarten tot in de jaren '70 van de 20ste eeuw zijn de bouwblokken in de historische stadskern grotendeels gearceerd en is de bebouwing niet afzonderlijk weergegeven. Deze kaarten kunnen dan ook niet bijdragen tot verder inzicht in de evolutie binnen het bouwblok en zijn omwille daarvan niet weergegeven.

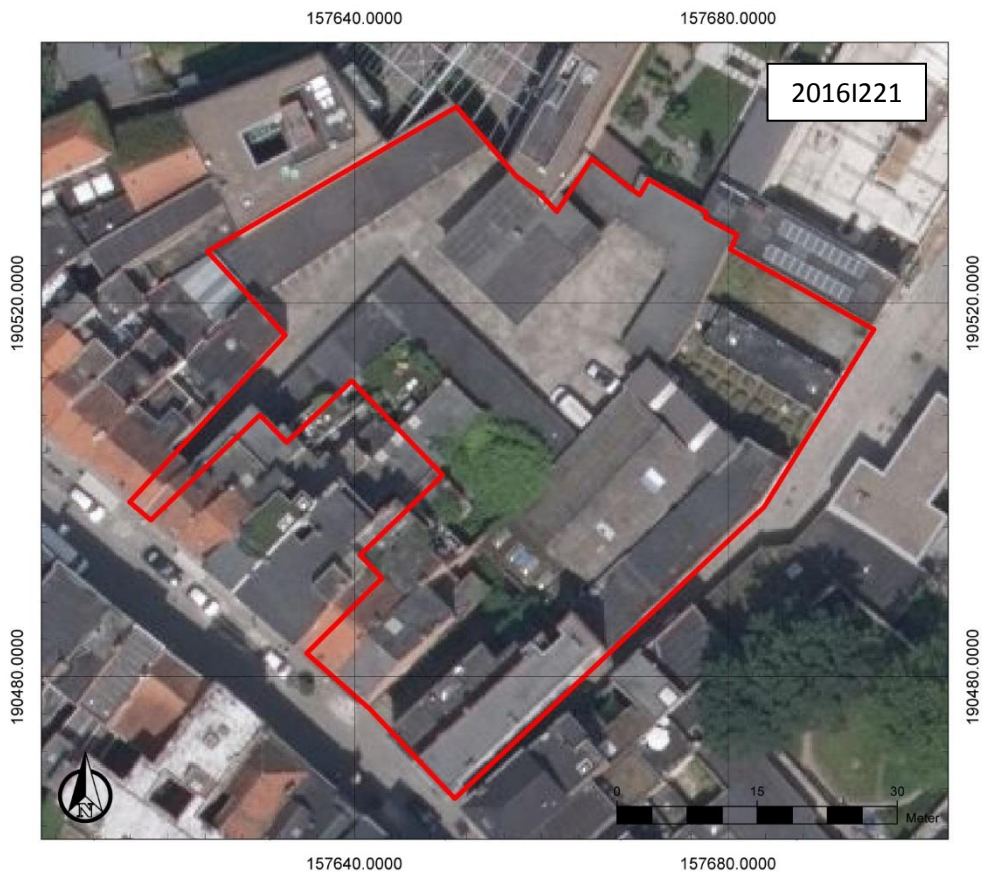
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Advies werd gevraagd aan de archeologische dienst van de stad Mechelen.

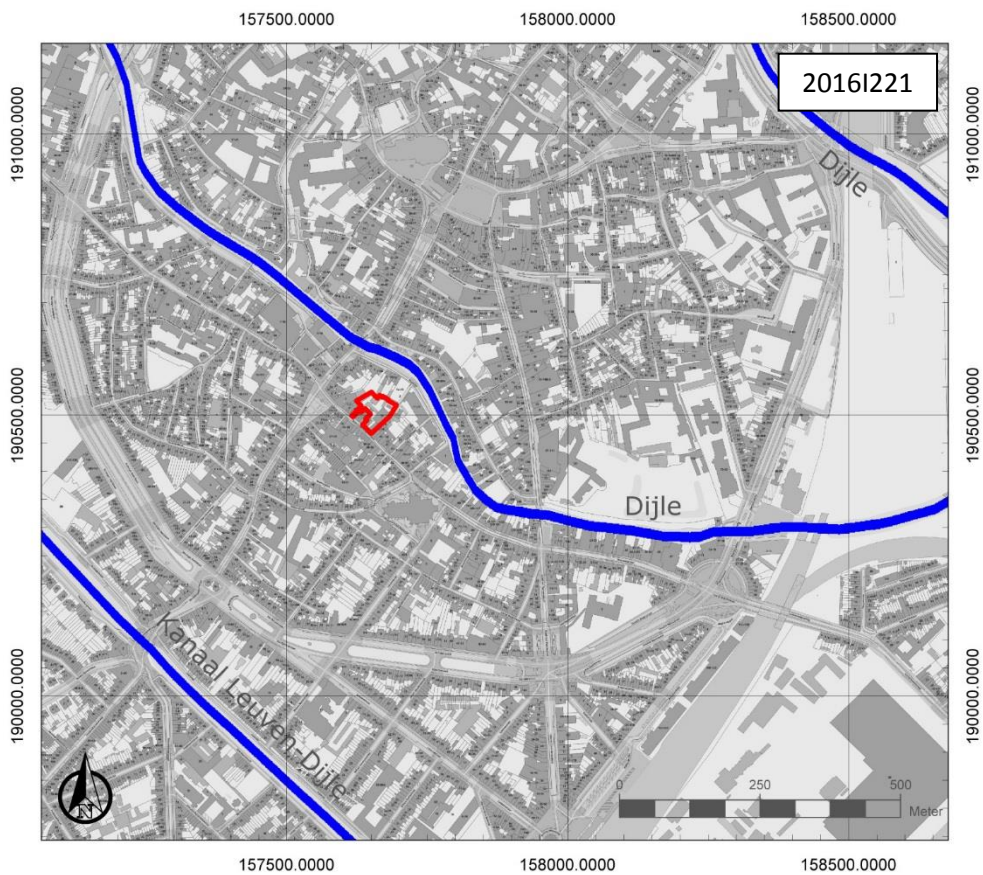
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied grenst ten zuidoosten aan het Maalderijstraatje en ten zuidwesten aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat (Figuur 9). Het bouwblok waar het onderzoeksgebied in gelegen is wordt verder nog omsloten door de Zoutwerf aan de noordoostzijde.

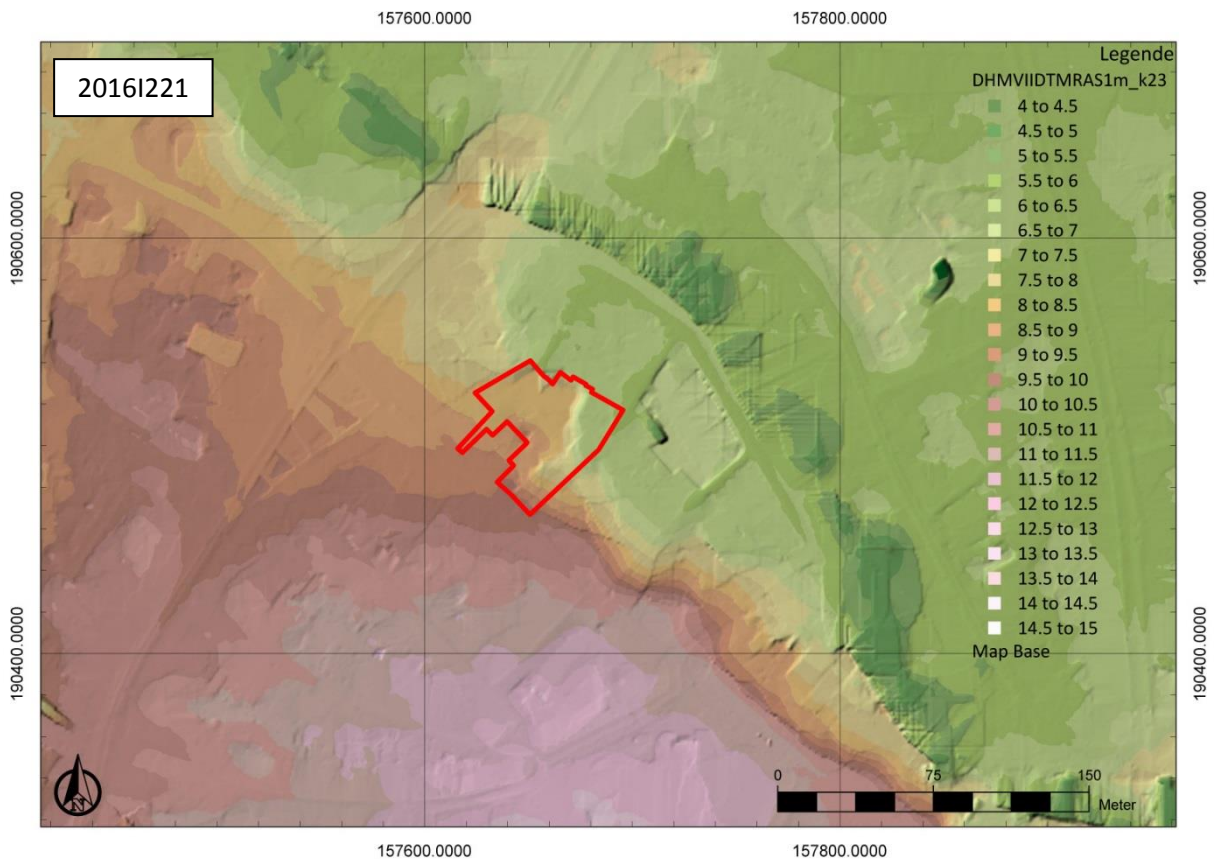

Figuur 9: Luchtfoto van 2015 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

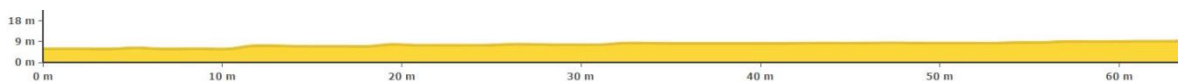

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Hydrografisch behoort het terrein tot het Dijlebekken (Figuur 10). Het onderzoeksgebied ligt op de linkeroever van de zuidelijke arm van de Dijle.³ De zuidelijke arm volgt de natuurlijke loop van de Dijle.⁴ De topografie van Mechelen en zijn omgeving wordt gekenmerkt door een vlak reliëf met een groot aantal waterlopen. De Vlaamse Vallei waarin Mechelen zich bevindt, is gekend als een erosiereliëf, dat hoofdzakelijk van fluviaatiele oorsprong is.⁵ Ook dit wijst op het belang van de waterlopen in de vorming van het landschap. De holocene en tardiglaciale fluviaatiele afzettingen, gesedimenteerd in de recente alluviale vlaktes en valleien, zoals ze ook te vinden zijn in Mechelen, zijn opgebouwd uit kleiige, lemige en/of zandige sedimenten en uit veen. De oriëntatie van de waterlopen en de daaraan verbonden alluviale vlaktes varieert naargelang het hydrografisch net. De alluviale vlaktes gebonden aan het Denderbekken en het Dijlebekken zijn zuidoost-noordwest georiënteerd.⁶

Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied, detail

Figuur 12: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest van de noordwestelijke zone (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied bevindt zich op een hoogte van ca. 6,2 tot 9,5 m TAW (Figuur 12). Het zuidwesten van het onderzoeksgebied is duidelijk het hoogst gelegen. De topografie van het terrein

³ Kinnaer/Wouters 2007, 11

⁴ Mededeling Bart Robberechts

⁵ Bogemans 1994, 6

⁶ Bogemans 1996, 4

helt af in noordoostelijke richting (Figuur 11). Het onderzoeksgebied is daarmee te situeren op een overgangszone van hoger gelegen gronden naar de lager gelegen vallei van de Dijle.

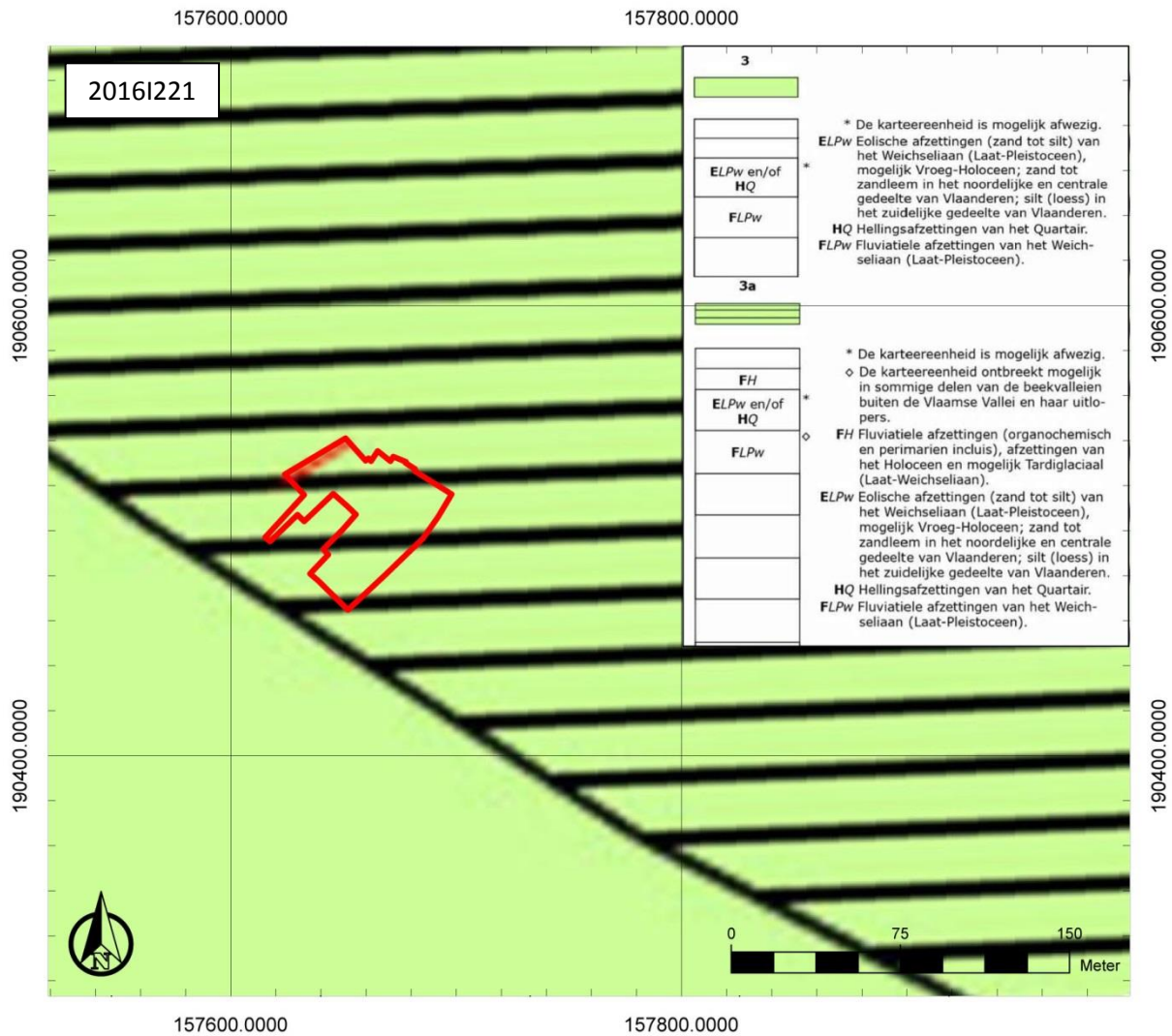
Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied. Magenta: Lid van Ruisbroek (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 13) bestaat uit het Lid van Ruisbroek, dat bestaat uit licht groengrijs tot grijsbruin zand, dat sterk fossielhoudend is (soms grote oesterschelpen bevat).⁷ Deze geologische formatie maakt deel uit van de Formatie van Zelzate.

De quartairgeologische kaart (Figuur 14) geeft aan dat ter hoogte van het onderzoeksgebied fluviaal afzettingen bevinden van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Hieronder komen eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen bevinden en/of hellingsafzettingen van het Quartair, maar deze karteereenheid is mogelijk afwezig. Hieronder komen fluviaal afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor. Ook deze karteereenheid is mogelijk afwezig.⁸ De quartairgeologische kaart geeft aan dat het onderzoeksgebied gelegen is in de vallei van de Dijle. Mogelijk heeft de rivier oudere sedimenten geërodeerd.

⁷ www.geopunt.be/kaart

⁸ www.geopunt.be/kaart

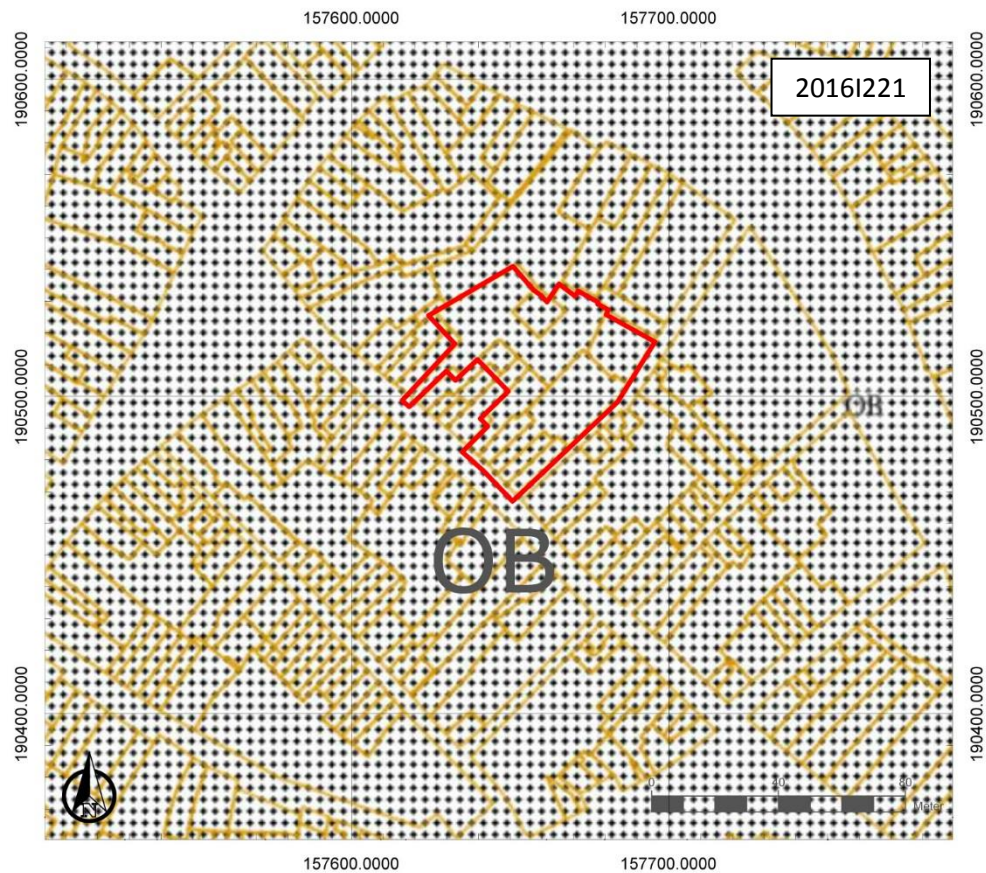
Figuur 14: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) toont dat het onderzoeksgebied volledig in bebouwde zones (OB) gelegen is.⁹ Hierdoor licht de bodemkaart ons niet in over de aanwezige bodemtypes. Aan de hand van archeologisch onderzoek in de nabije omgeving kan wel inzicht verkregen worden in de aanwezige bodems. Het onderzoeksgebied wordt aan drie zijden omgeven door reeds uitgevoerde archeologische onderzoeken (zie 2.4.3). Dit laat toe een goede inschatting te maken van de te verwachten archeologische niveaus en bodemopbouw.

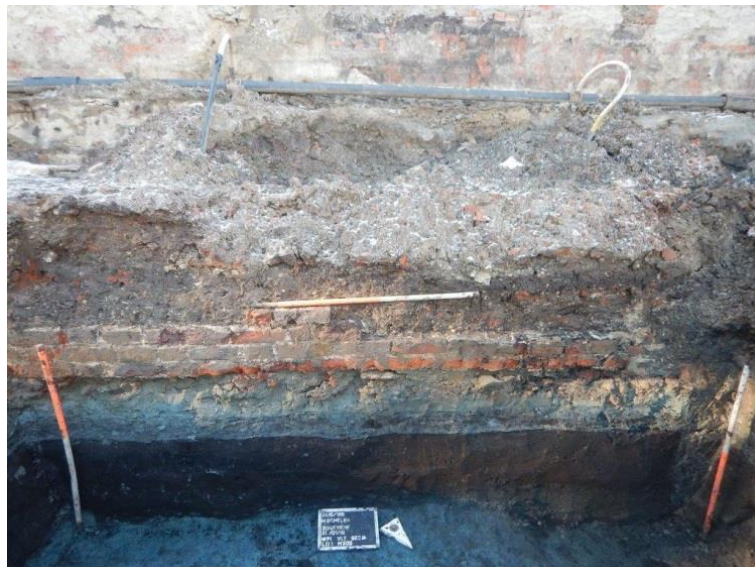
Het laagst gelegen deel van het onderzoeksgebied zal op vlak van bodemopbouw aansluiten bij de bodemopbouw vastgesteld op de aansluitende site Mechelen – Zoutwerf ('de Lepelaar') (zie verder). Hier zijn vijf archeologische niveaus vastgesteld, plaatselijk zelfs acht. Boven de natuurlijke grijsblauwe zandige kleilaag, te situeren op een diepte van circa 3,35 m TAW (ca. 2,45 m -mv), bevindt zich een donkerbruin tot donker grijszwart humeus pakket, waarin maximaal drie à vier lagen te onderscheiden zijn. De dikte van dit pakket bedraagt maximaal 50 cm. Een 12de-13de-eeuwse datering kan vermoed worden, door oversnijding van kuilen met materiaal uit die periode. Hierboven is een antropogeen opgebracht pakket aanwezig met een dikte van circa 30 cm. Onderaan bestaat

⁹ www.geopunt.be

deze uit zandige klei, bovenaan uit zand. Dit heeft als basis gediend voor de oudste muren die aanwezig zijn op de site.¹⁰

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

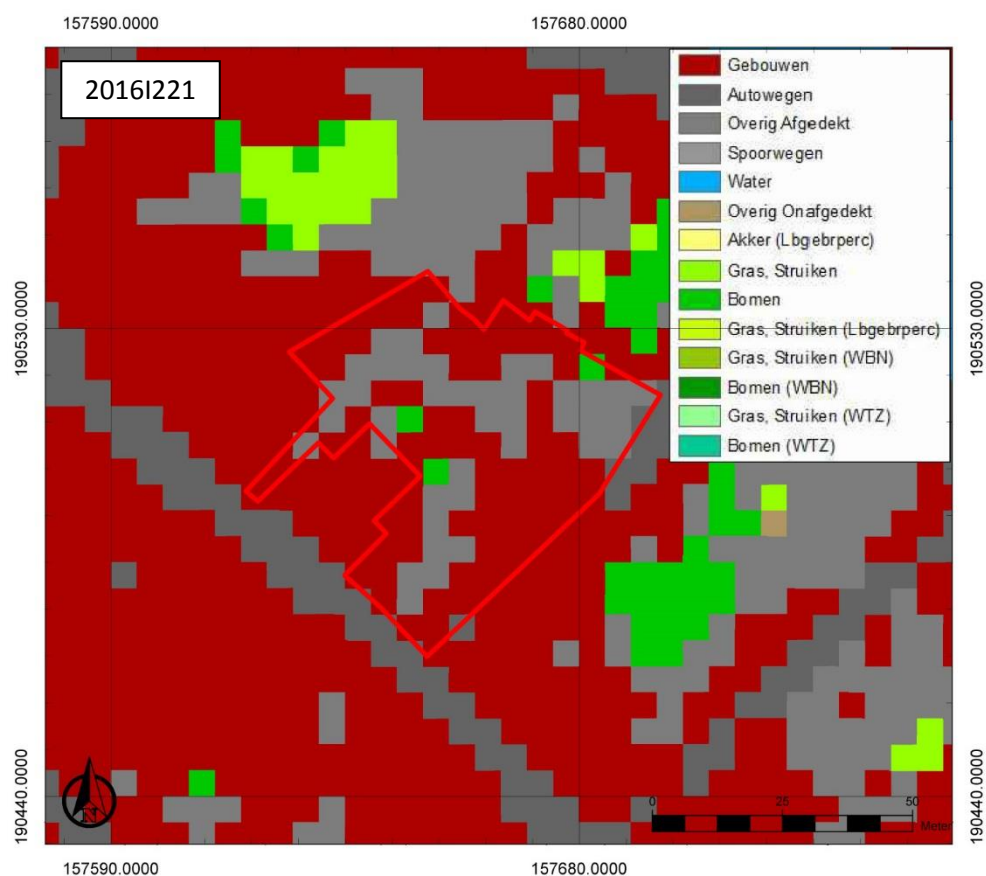
Figuur 16: De bodemopbouw op de site Mechelen – Zoutwerf ('de Lepelaar')

¹⁰ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

Een eerste archeologische niveau op de site Mechelen - Zoutwerf bevindt zich op een diepte van circa 80 cm onder het maaiveld, aan de bovenzijde van een donkerbruine zandlaag met een beperkte hoeveelheid baksteen- en mortelbrokken. Deze lijkt te beschouwen als een tuinlaag, die overeenkomt met een bewoningsfase die ouder is dan de 19de eeuw. Hierboven bevinden zich enkele ophogingslagen en opnieuw een zandige tuinlaag, waarvan de bovenzijde overeenkomt met het huidige maaiveld (Figuur 16).¹¹

Het noordelijke deel van het onderzoeksgebied sluit topografisch aan bij de site Mechelen – Hof van Cortenbach (zie verder). Op basis van de bodemprofielen ging men uit van minstens drie archeologische niveaus:

- Niveau ter hoogte van muurwerk: ca. 30 à 70 cm onder maaiveld;
- Niveau ter hoogte van loopniveau: ca. 70 cm onder maaiveld;
- Niveau onder muurwerk (bovenzijde moederbodem): ca. 1 à 1,20 m onder maaiveld (ca. 8,6 à 9,9 m).¹²

Figuur 17: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Volgens de bodemgebruikskartaal wordt het onderzoeksgebied voornamelijk ingenomen door gebouwen en verharding (overig afdgedekt). Plaatselijk is begroeiing aanwezig (Figuur 17).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De naam "Mechelen" verscheen voor de eerste maal in 870. Momenteel wordt aangenomen dat er bij de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen twee bewoningskernen bestonden: één op de linkeroever (een *portus*/handelscentrum in de omgeving van de Zoutwerf en de Haverwerf) en

¹¹ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

¹² Claesen/Devroe/Van Genechten 2015: 26-27

één op de rechteroever (een kapitteldomein/religieus centrum in de omgeving van het Sint-Romboutskerkhof) van de Dijle.¹³ In de 10de eeuw kreeg de prins-bisschop van Luik het domein Mechelen in leen. Door het verwerven van heerlijke rechten ontstond de "heerlijkheid Mechelen". Na een kortstondige overheersing door de hertog van Brabant kwam Mechelen in 1356 in het bezit van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen. De stad Mechelen vormde binnen het hertogdom Brabant een afzonderlijke heerlijkheid en hield als dusdanig stand tot het einde van het *Ancien Régime*.¹⁴

Vanaf de 13de eeuw was Mechelen een echte bloeiende stad.¹⁵ In de 14de, de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw werden heel wat gebouwen opgetrokken, zoals stadspaleizen, en op het eind van de 15de eeuw schopte Mechelen het zelfs tot juridische hoofdstad van de Nederlanden. In de tweede helft van de 16de eeuw werd de stad echter geplaagd door opeenvolgende rampen. Kloosterlingen die voorheen *extra muros* woonden, vonden vanaf dan onderdak in de stad. Zo werd de stad van paleizen stilaan een stad van kloosters. Dat bleef zo tot het einde van het *Ancien Régime*. Een aantal kloosterordes bleven vanaf dan definitief weg uit Mechelen. Andere kwamen (terug) en legden zich onder meer toe op onderwijs. Zo werd de stad van kloosters uiteindelijk een stad van scholen.¹⁶

Op de linkeroever van de Dijle, op een pleistocene rug, wordt de oudste kern van de stad gesitueerd, gevlochten rond de Korenmarkt op het kruispunt van twee belangrijke wegen (de as Onze-Lieve-Vrouwstraat/Adegemstraat en de as Overste Poort/Hoogstraat), binnen een halfcirkelvormige omwalling. De omwalling volgt vanaf de Dijle ter hoogte van de Haverwerf een patroon dat samenvalt met het Hertshoornstraatje, de Langhestraat, Ganzendries, Milsenstraat en dat via het Plein opnieuw aansluit op de Dijle, ter hoogte van de Zoutwerf.¹⁷

Het onderzoeksgebied ligt vlak langs de Dijle, waar zich een belangrijk deel van de handel en nijverheid heeft afgespeeld. In de 9de eeuw zou er aan deze zijde al een handelsnederzetting, een zogenaamde portus, geweest zijn. De panden langs de Zoutwerf gaan terug op stapelhuizen, waar de goederen werden opgeslagen en verhandeld.¹⁸ De Zoutwerf was een middeleeuwse binnenhaven, waar zout en vis werden gelost. Rondom de werf woonden kapitaalkrachtige visverkopers.¹⁹

Ten westen van het bouwblok waarin het onderzoek is gelegen, is de Korenmarkt gesitueerd, in het verlengde van de Hoogstraat (Steenweg). In het verlengde ervan is de oversteekplaats van de Dijle en de Steenweg gelegen (Figuur 18). De Steenweg is vermoedelijk de oudste verharde straat van Mechelen, gelegen tussen de Grootbrug en het begin van de Begijnenstraat. Ze werd voor het eerst vermeld in 1257, maar de aanleg is vermoedelijk te dateren tussen 1150 en 1200, aangezien de oudste omwalling wellicht in verband staat met de aanleg van de Steenweg.²⁰ De Steenweg gaat mogelijk terug op een Romeins tracé.²¹

¹³ Troubleyn *et al.* 2007, 16-17, 23; Robberechts s.d.; <https://inventaris.onroerendergoed.be/cai/zone/140035>.

¹⁴ <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/20411>

¹⁵ Troubleyn *et al.* 2007, 21

¹⁶ Robberechts s.d.; <https://inventaris.onroerendergoed.be/cai/zone/140035>

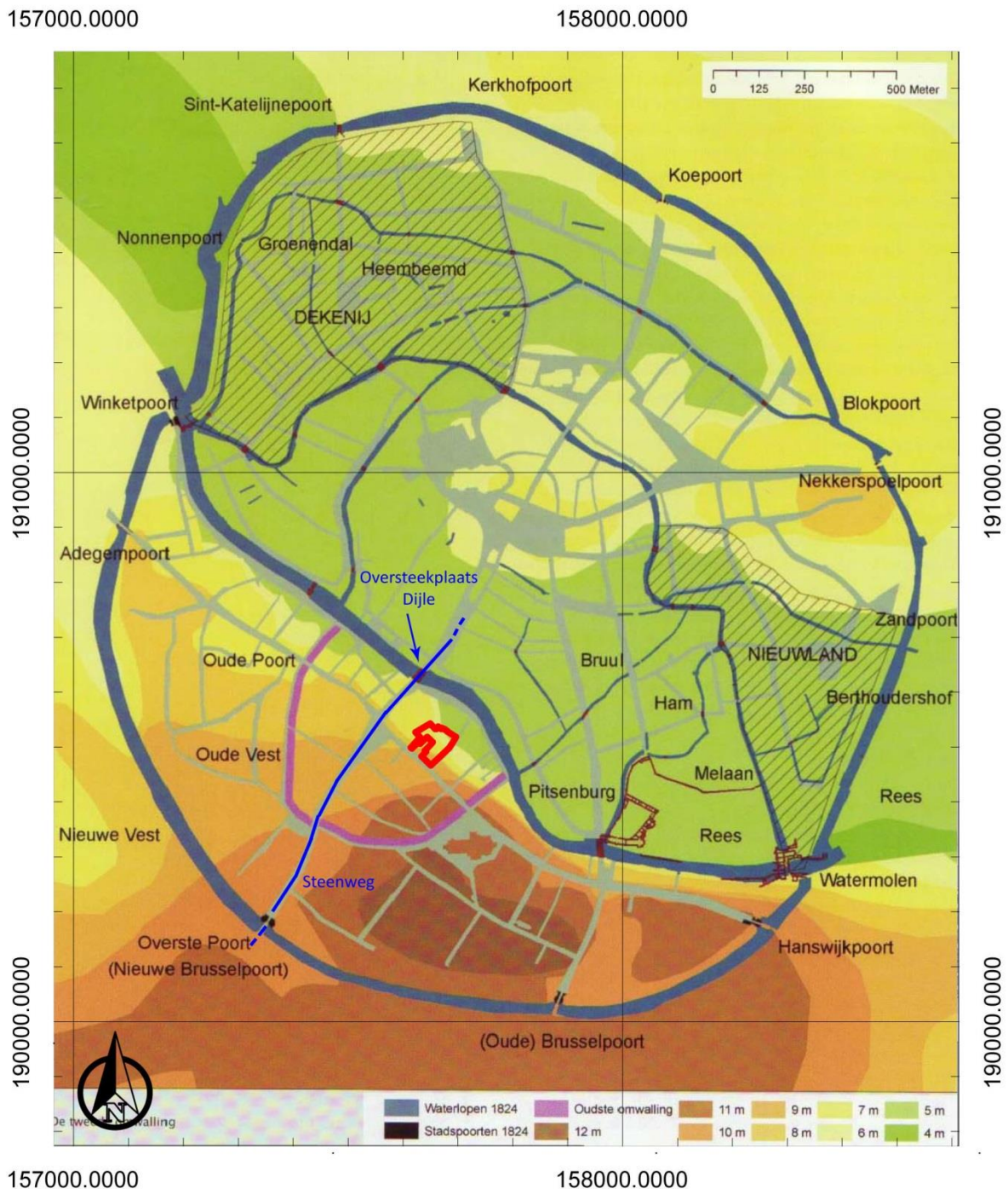
¹⁷ Lettany 2003, 19

¹⁸ Lettany 2003, 29-31

¹⁹ Boekstal/Van Langendonck 2009, 234-235

²⁰ Kinnaer/Wouters 2007, 11-13 en 28

²¹ Rombaut 1997, 16

Figuur 18: Figuur met de omwallingen van Mechelen. In paars is de eerste omwalling aangegeven. Situering van het onderzoeksgebied in rood, Steenweg in donkerblauw (Kinnaer/Wouters 2007, 24)

De Onze-Lieve-Vrouwestraat die ten zuiden aansluit op het onderzoeksgebied liep oorspronkelijk uit op het voormalige Onze-Lieve-Vrouwegasthuis, opgericht omstreeks 1180-1200 ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk. Het vroegere straatbeeld werd getypeerd door het gildehuis der smeders, enkele brouwerijen, afspanningen en herbergen. Op de linkerstraatzijde liepen verschillende heel smalle straatjes naar de Dijle toe. Ze werden dikwijls waterstraatjes genoemd, omdat ze afdaalden naar het water. Het Maalderijstraatje en het Hoogstraatje bleven bewaard.²²

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Onze-Lieve-Vrouwestraat, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/100813> (geraadpleegd op 23 september 2016).

De vroegere naam van het Maalderijstraatje is het Papestraatje. Volgens V. Steurs en J. Uytterhoeven gaf het bezit van Jan Paepen aanleiding tot het ontstaan van de naam Papestraatje. Van het *paepenstraetken* vonden ze een eerste vermelding in 1379. Jan de Pape wordt vermeld in de Antwerpse tolrekening van 1366-1367 als eigenaar van een partij haring.²³ Het is dan al duidelijk dat er in het Maalderijstraatje mensen verbleven die gerelateerd zijn aan vishandel. Vanaf 1505 worden in het Maalderijstraatje expliciet haringhangen vermeld. Dit zijn rokerijen waar de haring werd verduurzaamd.²⁴

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw-over de Dijle. Ze werd als eerste parochie losgemaakt van de collegiale of kapittelkerk van Sint-Rombouts in 1255. Voordien werd de pastorale functie van het gebied vervuld door de plebaan van Sint-Rombout, één van de dignitarissen binnen het kapittel.²⁵

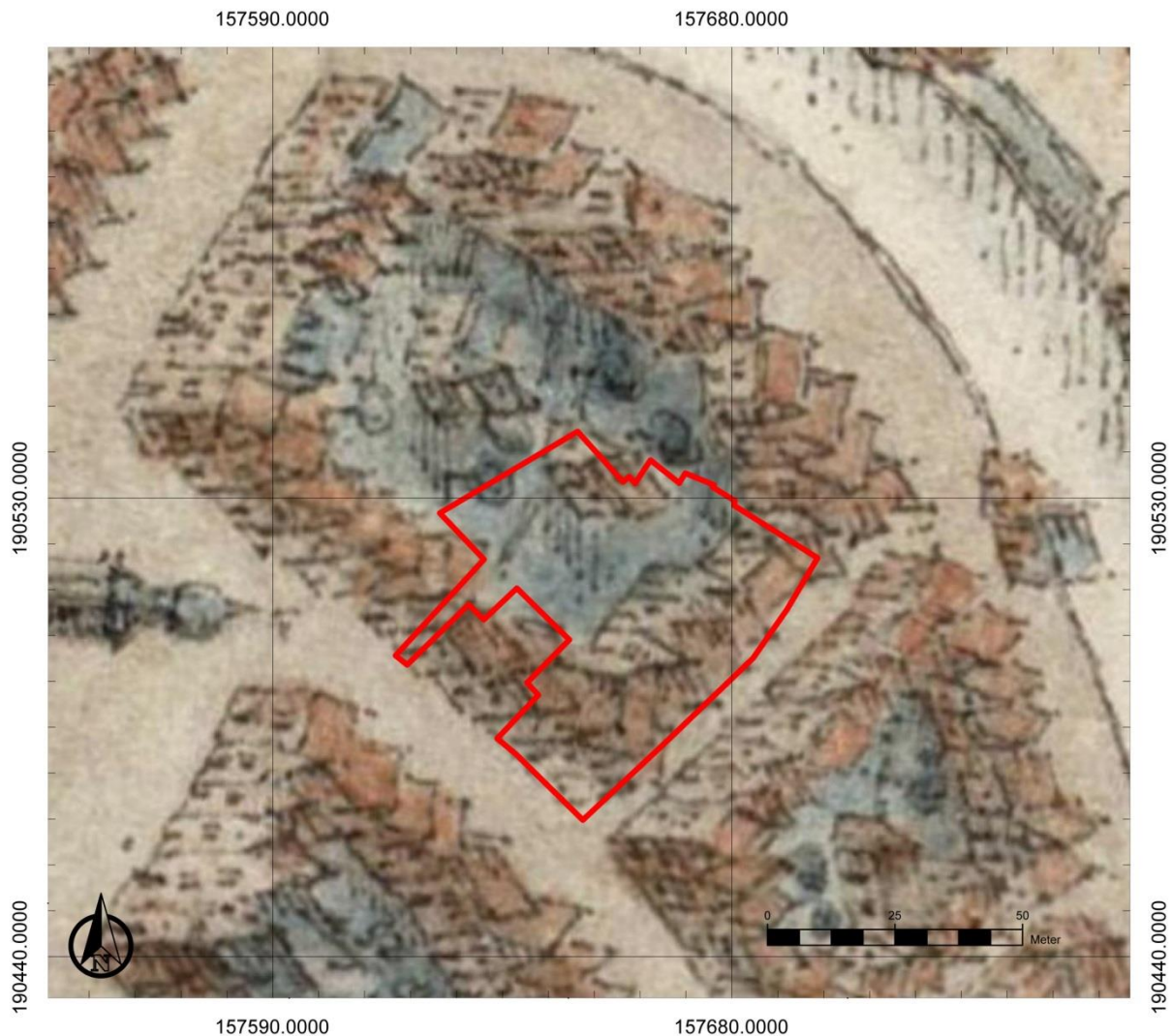
Figuur 19: Plattegrond van de stad Mechelen en onmiddellijke omgeving, door Jacob van Deventer, 1550-1565, met aanduiding van het onderzoeksgebied (facsimile, 1888) (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

²³ Steurs/Uytterhoeven 1943, 137; Doehaerd 1947, 111. Met dank aan Frank Kinnaer van de Dienst Archeologie voor het aanleveren van deze gegevens

²⁴ SAM., G Actes scabinaux, I 124: Schepenakte, (22 oktober 1505), fol. 132 r°-v°. Met dank aan Frank Kinnaer van de Dienst Archeologie voor het aanleveren van deze gegevens

²⁵ Rombaut 1997, 15

Het stadsplan van Jacob Van Deventer (1550-1565) is de oudste bekende plattegrond van de stad Mechelen en vormde wellicht het model voor tal van daarna gedrukte stadsplannen. Ze werd gemaakt in opdracht van keizer Karel V en koning Filips II.²⁶ Op de kaart is te zien dat de onderzoekslocatie deel uitmaakt van het huidige bouwblok, ten zuiden van de Dijle (Figuur 19). Langs de straten waaraan het onderzoeksgebied grenst, is bebouwing aanwezig. Van de panden zelf kan niet veel worden afgeleid. Het lijkt er op dat een deel van een achterhuis binnen het onderzoeksgebied is gelegen.

Figuur 20: Plattegrond van de stad Mechelen rond het laatste kwart van de 16de eeuw, naar het originele plan van de hand van Jan van Hanswijck, kopie door Jan-Baptist De Noter, 1812 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

Het op één na oudste, bewaarde stadsplan van Mechelen werd opgemaakt door landmeter Jan van Hanswijck. Dit originele plan toont alle belangrijke gebouwen meer herkenbaar. De kaart was na 200 jaar in een zo slechte toestand dat Ernest, (later) graaf van Coloma, baron van Sint-Pieters-Leeuw, opdracht gaf aan Jan-Baptist De Noter om een (verkleinde) kopie te maken.²⁷ De kaart toont een gelijkaardig beeld als de kaart van Van Deventer, maar de bebouwing is meer gedetailleerd weergegeven (Figuur 20). Ter hoogte van het onderzoeksgebied zijn verschillende panden te zien aan

²⁶ <http://www.beeldbankmechelen.be>

²⁷ <http://www.beeldbankmechelen.be>

de straatzijde. Het achtererf lijkt ingericht als tuin. Een achterhuis lijkt aanwezig binnen het onderzoeksgebied.

In 1574 werd door G. Braun en F. Hogenberg een stadsplattegrond opgemaakt, die werd gepubliceerd in G. Braun en F. Hogenberg, *Civitates Orbis Terrarum, Liber primus*, Keulen, 1575. Op de kaart is geen schaal aanduiding aangegeven. Het onderzoeksgebied is duidelijk bebouwd ter hoogte van de straatzijde, met zowel panden met dwarskap (nok dwars op de straat), als panden met langskap (nok parallel aan de straat) (Figuur 21). Achter de huizen bevindt zich een tuinzone. Het lijkt alsof er geen achterhuis meer in de tuinzone binnen het onderzoeksgebied weergegeven wordt.

Figuur 21: Plattegrond van de stad Mechelen, van Braun en Hogenberg, 1574 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

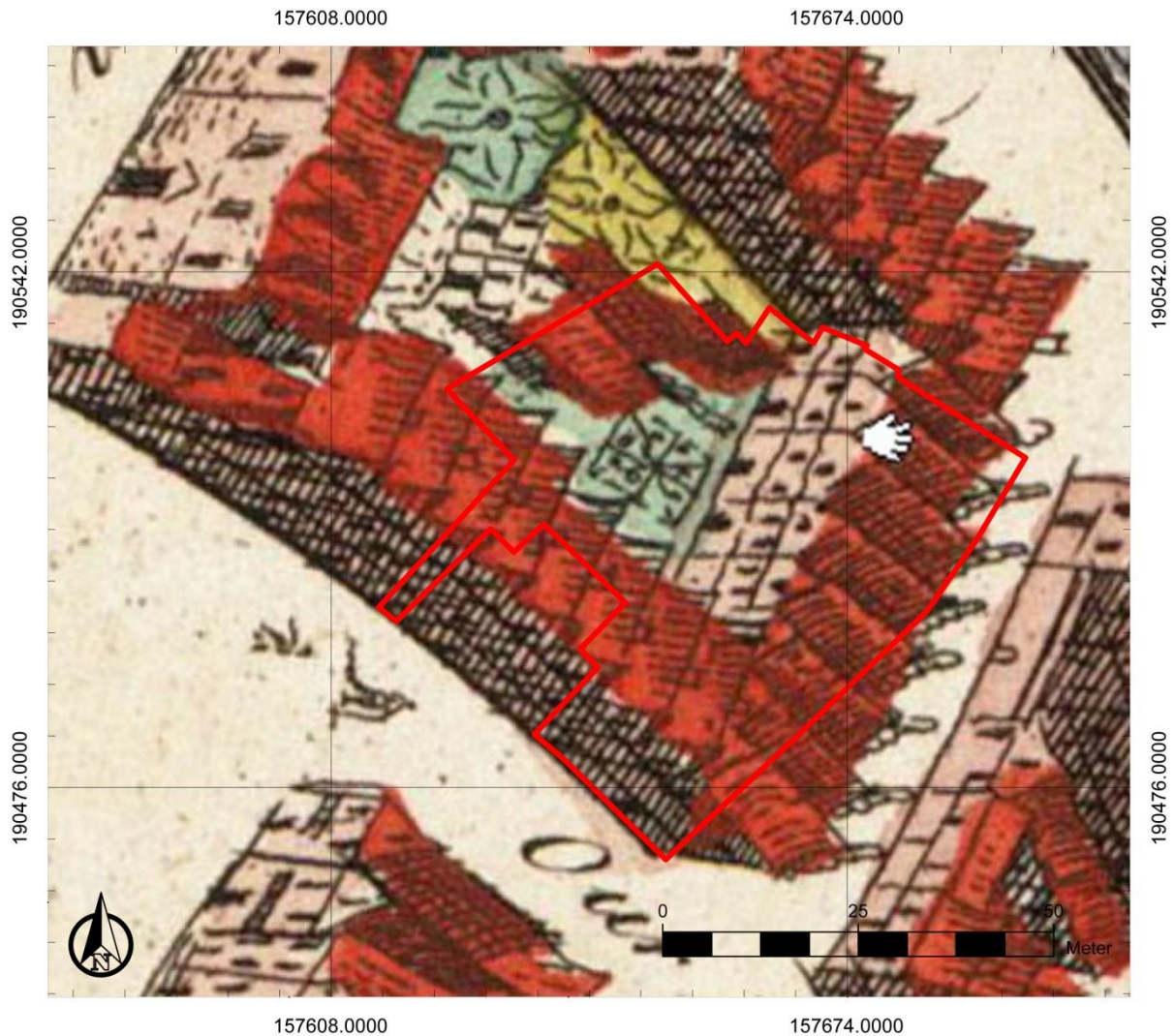
Op de plattegrond van J. Blaeu, uit de 1649, is een gelijkaardige situatie te zien (Figuur 22), alleen zijn nu verschillende achterhuizen aangegeven binnen het onderzoeksgebied. De plattegrond moet wel eerder kritisch benaderd worden.²⁸ Hoewel deze vroege plannen bruikbaar zijn om een indruk van de stadsontwikkeling te krijgen, waren ze niet bedoeld om individuele huizen te identificeren.

²⁸ <http://www.beeldbankmechelen.be>

Figuur 22: Plattegrond van Mechelen, van Blaeu, 17de eeuw, ingekleurde versie, 1649 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

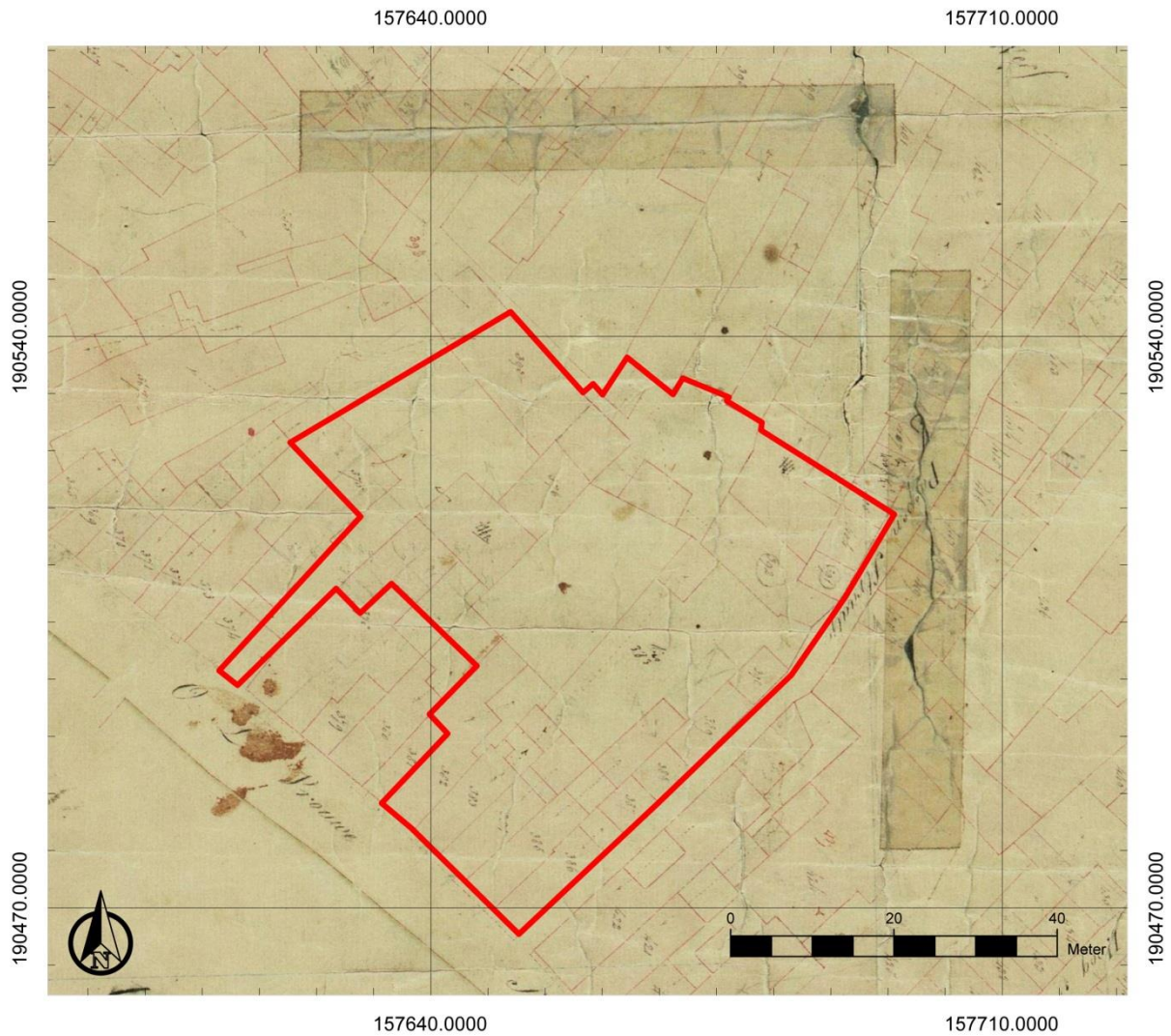
Een andere kaart die kan aangehaald worden, dateert uit 1745 en is van de hand van van Basire (Figuur 23). Deze geeft een gelijkaardig beeld als voorgaande kaarten.

Figuur 23: Plattegrond van de stad Mechelen, van Basire, 1745 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

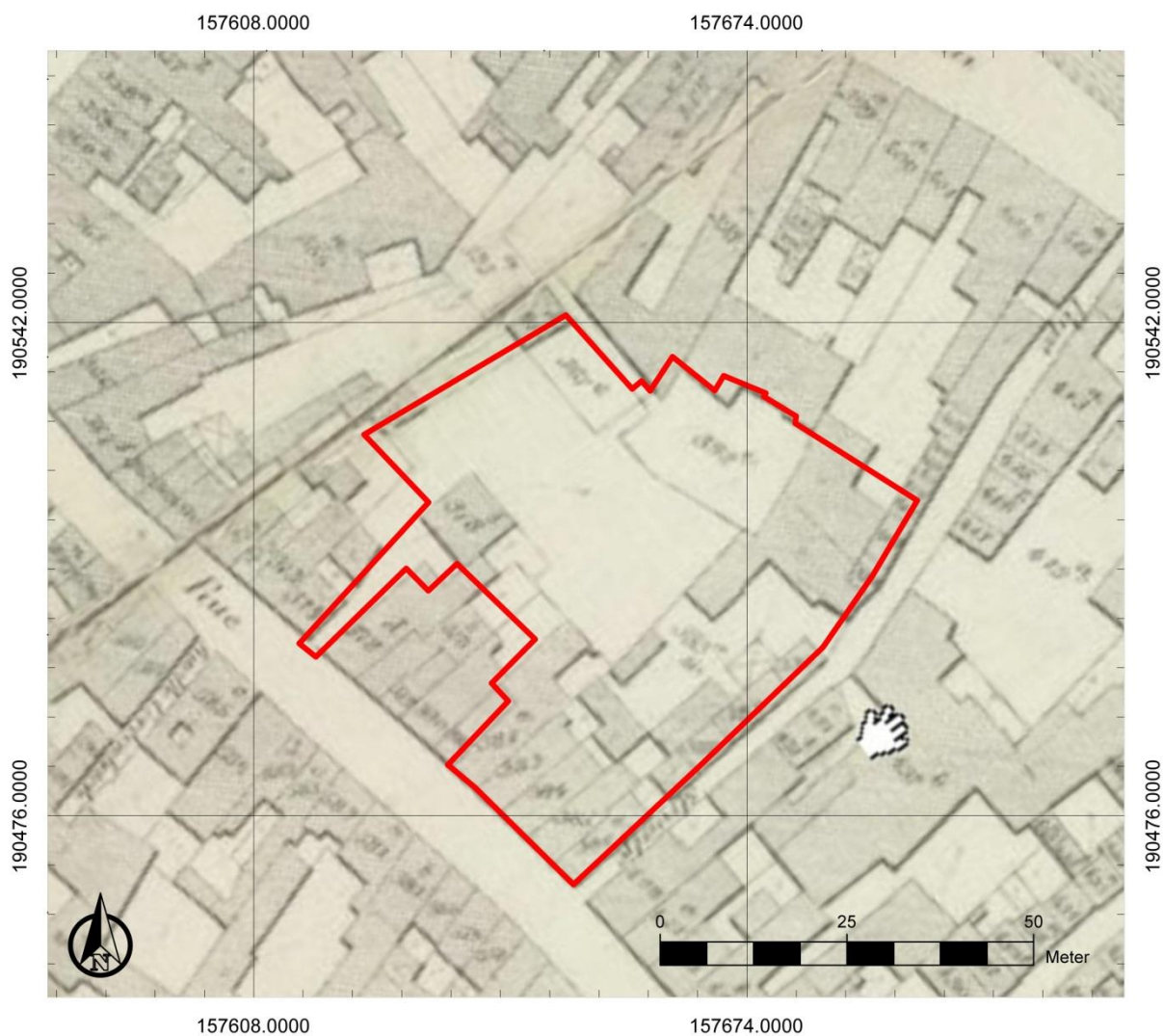
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden uit 1771-1778 is geen detail weergegeven van onder meer de huizen en tuinzones. Het volledige bouwblok is ingekleurd als bebouwing. Deze kaart draagt voor deze zone dan ook weinig bij en is daarom niet weergegeven. Met betrekking tot het kaartmateriaal van voor de 19de eeuw kan besloten worden dat hoogstens een onbetrouwbaar beeld van de omvang en vorm van de aanwezige bebouwing wordt verkregen.

Pas in 1824, met de eerste kadasterplannen, in het bijzonder de primitieve kadasterplannen, is er opnieuw een gedetailleerd beeld van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied beschikbaar (Figuur 24). Daarop is te zien dat de zone langs de straten grotendeels bebouwd is. Ook in het binnengebied is bebouwing aanwezig. Langs Het Maalderijstraatje zijn verschillende kleine percelen terug te vinden. Ze lijken terug te gaan op de kleine woningen die gerelateerd zijn aan visverwerking en -handel, zoals ook vastgesteld tijdens een opgraving aan de Zoutwerf (site 'de Lepelaar').

Figuur 24: Kadasterplan binnenstad Mechelen, 1824 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

Op het kadasterplan van Popp uit 1858 is de bebouwing ter hoogte van het binnengebied afgenomen. Enkel aan de zijde van het Maalderijstraatje zijn er gebouwen in het binnengebied bijgekomen (Figuur 25).

Figuur 25: Kadasterplan door P.C. Popp van het grondgebied en het centrum van de stad Mechelen. Plan gemaakt in 1858, met aanpassingen in 1868-1869 (© Stadsarchief Mechelen - www.beeldbankmechelen.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 26) toont dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied sterk gewijzigd is. De kleine percelen langsheen het Maalderijstraatje zijn vervangen door enkele grotere percelen. Het binnengebied aan de zijde van het Maalderijstraatje is bijna volledig volgebouwd. De garages in het noordwesten vullen het binnengebied op. De situatie komt grotendeels overeen met de huidige situatie (Figuur 1). De huidige elektriciteitscabine in het noordoosten is nog niet aanwezig (Figuur 26).

Figuur 26: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn verschillende gekende archeologische waarden gelegen. Ze kunnen inzicht bieden in het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied (Figuur 27). Vlak bij het projectgebied zijn volgens de Centrale Archeologische Inventaris verschillende archeologische waarden aanwezig.

Onmiddellijk ten noorden en ten oosten van het onderzoeksgebied bevinden zich twee CAI-locaties (156651 en 207314). Deze worden verder in de tekst besproken. Ten oosten, in het lager gelegen gebied langs de linkeroever van de Dijle, werden bij graafwerken een aantal laatmiddeleeuwse boogvormige constructies (dichtgemetst) vastgesteld bij controle van werken.²⁹ Ten noordwesten aan de Dijle, langs de Grootbrug, werden op de site Lamot (CAI ID 156652) bewoningssporen uit de 9de of 10de eeuw aangetroffen. De locatie is op het kaartje verkeerd gesitueerd en moet ongeveer 100 m meer naar het noordwesten geplaatst worden. De resten verwijzen naar een middeleeuwse haven van internationale allure. De volmiddeleeuwse resten werden overdekt door een 4 m dikke, zwarte organische laag. De laag dateert tussen 1125 en 1175. Verder werden er de resten van de eerste stadsomwalling aangetroffen, die geplaatst moet worden rond 1200. Ook werden sporen van laatmiddeleeuwse beenbewerking aangetroffen (wellicht eerste helft 14de eeuw). Er werd een context aangetroffen die uit een compacte massa runderbotmateriaal bestond.³⁰

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209336, Mechelen-'t Plein I (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

³⁰ Lettany 2003, 30-31; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156652, Mechelen-Lamot (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

Net buiten deze stadsomwalling, maar ook op de linkeroever van de Dijle, bevinden zich in het zuidwesten nog enkele CAI-locaties. Het gaat om een vondstenconcentratie van Romeins aardewerk en bouw materiaal (Hoogstraat site I, CAI ID 102264),³⁶ een middeleeuwse afvalput/beerput met aardewerk en twee koperen munten, evenals losse aardewerkvondsten en huttenleem uit de ijzertijd (Ganzendries 5-9, CAI ID 156213).³⁷ Daarnaast is er de site Ganzendries I (CAI ID 160636). De site leverde mogelijk ook enkele sporen uit de 10de-11de eeuw, maar deze zouden ook uit de 12de eeuw kunnen stammen. Het gaat vooral om greppels, kuilen en karrensporen. Ze worden afgedekt door ophogingslagen, waarvan er enkele kunnen gedateerd worden aan het einde van de 12de of eerste kwart 13de eeuw. Verder werden dierlijke botresten aangetroffen, die wijzen op drie artisanale activiteiten in de late middeleeuwen: hoornbewerking, extractie van mergolie en de productie van teerlingen. De sporen van houtbouw die werden vastgesteld kunnen gedateerd worden vanaf eerste helft 13de eeuw tot in de loop van de 14de eeuw. In de 14de eeuw verschijnt de eerste fase van baksteenbouw. Ook uit de latere eeuwen zijn verschillende bakstenen gebouwen vastgesteld.³⁸

Ten zuidwesten van de oudste stadsomwalling is de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk gelegen (CAI ID 207531), waarnaar de parochie waarbinnen het onderzoeksgebied ligt, vernoemd is en aan verbonden was. Er zou al een "bedehuis" Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle vermeld worden in de 5de eeuw en in de 7de-8ste eeuw. Deze zou verwoest zijn in de 9de eeuw. Voor het einde van de 10de eeuw zou het "bedehuis" heropgebouwd zijn. De kerk werd verwoest door brand in 1342 en vermoedelijk vóór het einde van de 14de eeuw heropgebouwd. De oudste delen van de huidige kerk dateren uit de 14de en 15de eeuw. In de kerk werden tientallen skeletten vastgesteld. Ook kwamen restanten aan het licht van muren en vloeren die helaas te fragmentarisch bewaard zijn om nog te kunnen interpreteren (vroegere kerk?, kluis?, ...).³⁹

Aan de overzijde, aansluitend aan de Dijle en ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, zijn twee CAI-locaties gesitueerd. Het gaat enerzijds om de vondst van keldermuren, antropogene ophogingslagen, een waterput, een beerbak en funderingsmuren (Lange Schipstraat 88-90, CAI ID 164920). Een muur wordt geïnterpreteerd als oeverbeschoeiing van de Dijle. Het vondstmateriaal laat slechts toe de resten in het algemeen in de nieuwe tijd te plaatsen.⁴⁰ Op de naastliggende percelen werd een keermuur vastgesteld uit de 13de eeuw (Lange Schipstraat 92-102, CAI ID 211478). Ook andere muren en een bakstenen vloertje werden er aangetroffen.⁴¹

Ten noordoosten van het onderzoeksgebied, aan de overzijde van de Dijle, werden in de binnentuin van het Klooster van Leliëndaal enkele muurresten aangetroffen uit de 17de eeuw (CAI ID 166295).⁴² Aan de Bruul werden losse vondsten aardewerk aangetroffen (Bruul III, CAI ID 206781).⁴³

³⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102264, Mechelen-Hoogstraat I (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

³⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156213, Mechelen-Ganzendries 5-9 (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

³⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156213, Mechelen-Ganzendries I (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

³⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156213, Mechelen-Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle (geraadpleegd op 3 oktober 2016); Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3899> (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

⁴⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164920, Mechelen-Lange Schipstraat 88-90 (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

⁴¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211478, Mechelen-Lange Schipstraat 92-102 (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

⁴² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 166295, Mechelen-Klooster van Leliëndaal 2 (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

⁴³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206781, Mechelen-Bruul III (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

Tussen de Bruul en de Leermarkt werden talrijke leerfragmenten aangetroffen uit de middeleeuwen, die er op wijzen dat hier huidevetters of leerlooiers werkzaam geweest zijn. Daarnaast zijn beerputten vastgesteld met talrijk middeleeuws en post-middeleeuws materiaal en funderingen in baksteen, die op horizontale boomstammen steunden (de Ham 1, CAI ID 102289).⁴⁴

Aansluitende sites

De site sluit aan twee zijden aan op zones die reeds archeologisch zijn opgegraven. Dit verschaft een goed inzicht in de archeologische verwachtingen binnen het onderzoeksgebied. Bij opgravingen in 1996-1997 werden langs de Zoutwerf, tussen het Maalderijstraatje en het Hoogstraatje (CAI ID 156651, Figuur 27:1), funderingen en/of opgaand muurwerk aangetroffen, die toe te schrijven zijn aan laatmiddeleeuwse (wellicht 13de-eeuwse) bebouwing (Figuur 28). Voor de 13de eeuw was het overstromingsgebied van de Dijle. Daarop wijzen de kleiige ondergrond met veenrestanten en profiellose bodem. In de oudste fase werd ter hoogte van de straat een groot pakket leem aangebracht, waarmee het gebied bouwrijp werd gemaakt. Een aantal ambachtelijke installaties en verschillende kleine gebouwen hebben hun oorsprong in de 14de eeuw. De site maakte in deze periode deel uit van de middeleeuwse binnenhaven van de stad. De verbouwingen van de panden op deze site konden gevolgd worden tot in de 19de eeuw.⁴⁵

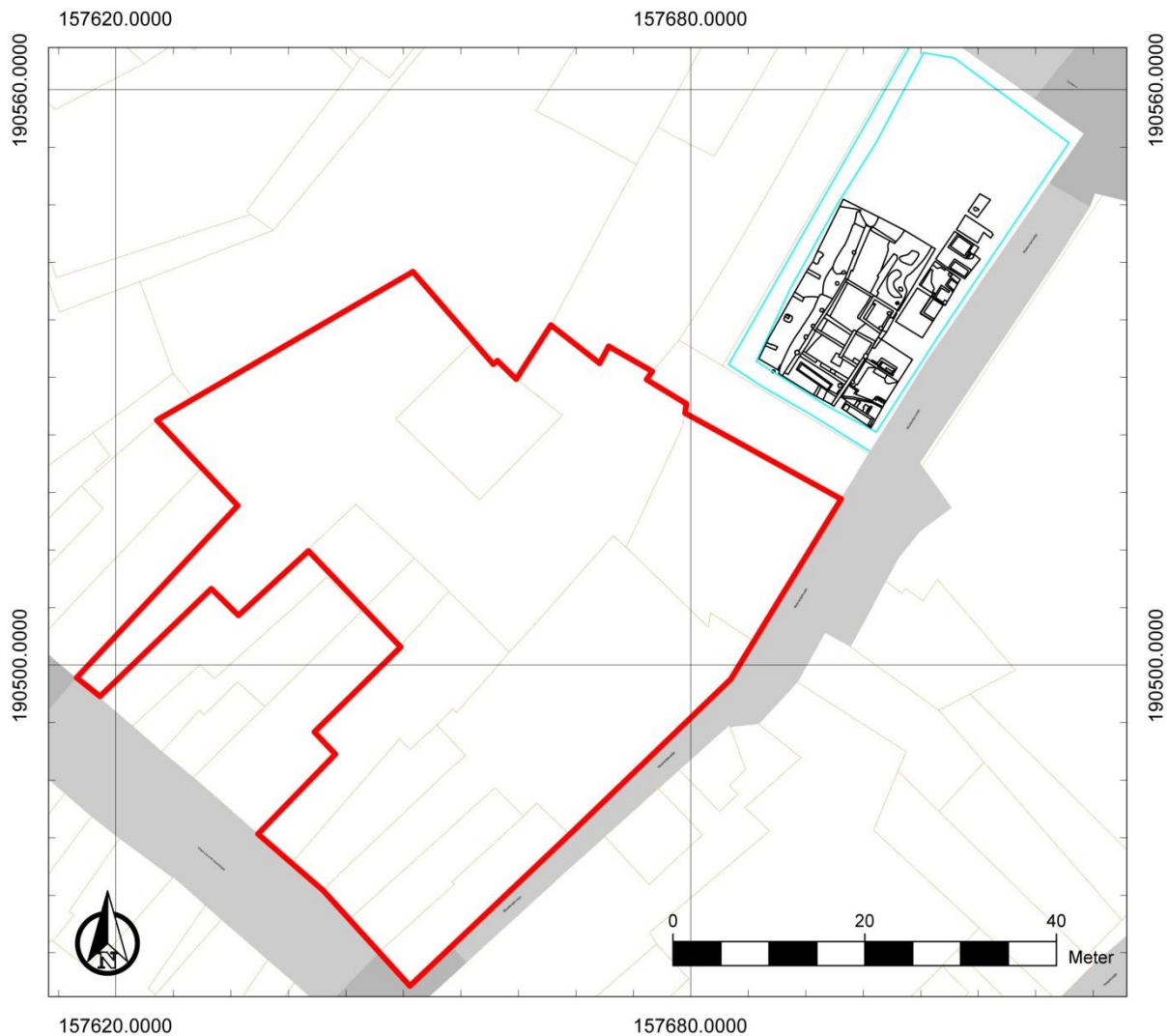
Figuur 28: Overzicht site Zoutwerf tussen Maalderijstraatje en Hoogstraatje. Foto genomen vanuit het Maalderijstraatje in de richting van het Hoogstraatje (Lettany 2003: 21)

Ook de opgraving aan de Zoutwerf in 2015-2016 (CAI ID 207314, Figuur 27:2), aan de westelijke zijde van het Maalderijstraatje, ter hoogte van het historische pand 'de Lepelaar'. Verschillende muren werden vastgesteld in een zeer groot formaat en gefundeerd op natuurstenen platen. Ze zijn aan de oudste fase toe te wijzen, en dateren vermoedelijk in de 14de/15de eeuw (Figuur 29 en Figuur 30). Haaks hierop werden muren vastgesteld met een fundering in spaarboogtechniek. In enkele ruimtes werden resten vastgesteld van lemen vloeren en een haard. Twee beerputten met houten beschoeiing lijken in de 14de eeuw te dateren. Ook werden twee beerkuilen vastgesteld. Onder de historische huizen langs het Maalderijstraatje werd een noordoost-zuidwest georiënteerde,

⁴⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206781, Mechelen-de Ham 1 (geraadpleegd op 3 oktober 2016)

⁴⁵ Lettany 2003: 29; Wouters et al 2003: 81-82

gedempte waterloop vastgesteld. Het aardewerk in een van de bovenste dempingspakketten is te plaatsen in de 13de of 14de eeuw. Verder zijn verschillende kuilen vastgesteld, waaronder een kuil met houten beschoeiing, enkele paalsporen en enkele houten palen die op een lijn zijn gelegen. In het noordwesten werd een houten waterleiding vastgesteld (Figuur 31), die zich verder lijkt uit te strekken tot in het huidige onderzoeksgebied.⁴⁶

Figuur 29: Situering van de archeologische sporen van de opgraving Mechelen-Zoutwerf ('de Lepelaar'), vlak 2 (Bruggeman/Reyns in voorbereiding), ten opzichte van het onderzoeksgebied (rood)

⁴⁶ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

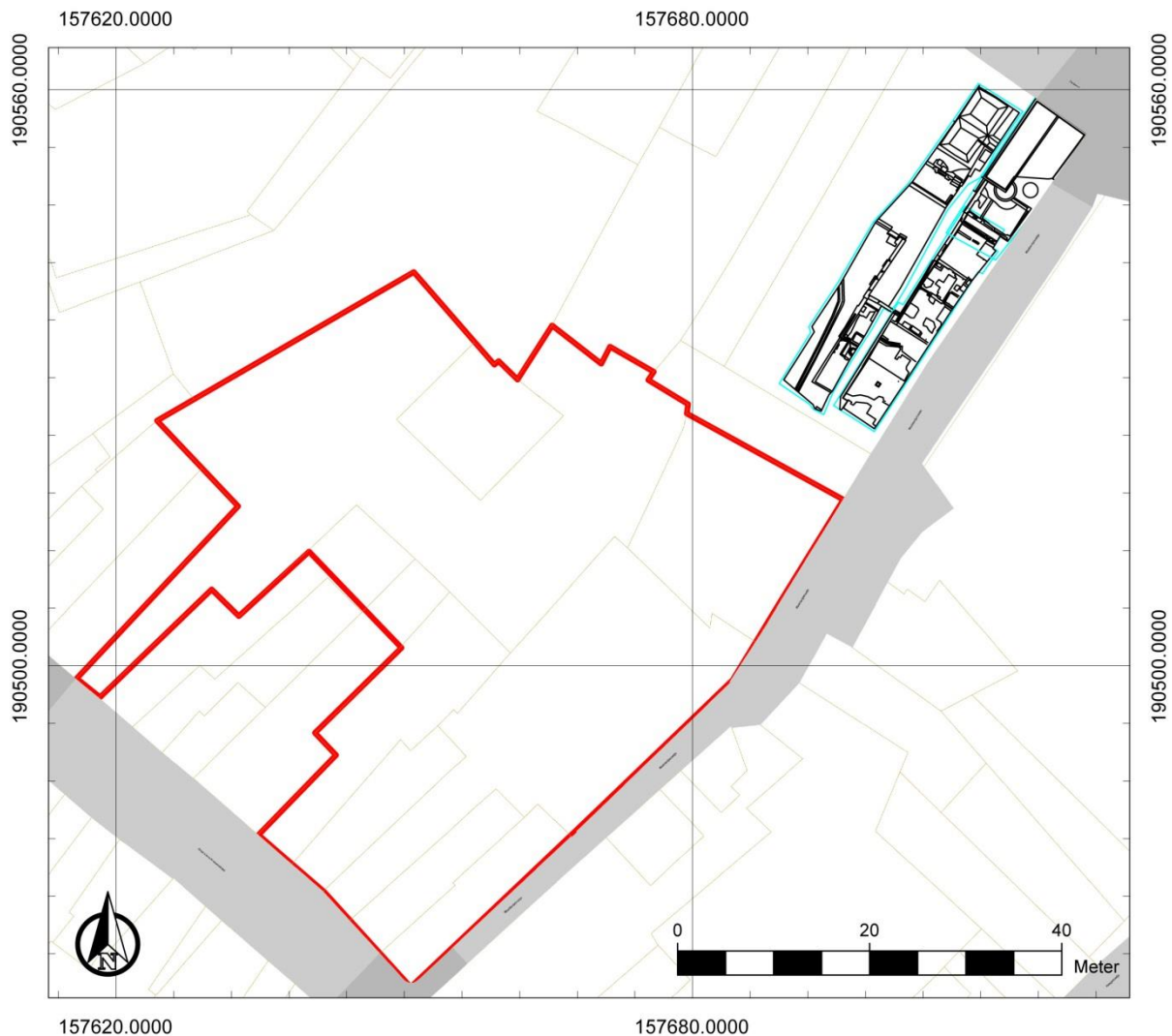
Figuur 30: Overzicht van het zuidwesten (vlak2/6) op de site Zoutwerf ('de Lepelaar') (Bruggeman/Reyns in voorbereiding)

Figuur 31: Houten waterleiding op de site Zoutwerf ('de Lepelaar') (Bruggeman/Reyns in voorbereiding)

Verschillende monumentale resten op de site Zoutwerf ('de Lepelaar') zijn toe te wijzen aan het pand de Lepelaar (Figuur 32). Aan de straatzijde bevindt zich de kelder met bewaarde kruisribgewelven. De achtergevel van de 16de-eeuwse bouwfase was afgewerkt met een kalkzandstenen parement. Twee gerelateerde beerputten werden vastgesteld, waarvan een met een bewaarde beervulling te dateren in de (eerste helft? van de) 17de eeuw en (tweede en derde kwart? van) de 18de eeuw. Ook werden restanten vastgesteld van het hoekpand aan de Zoutwerf en het Maalderijstraatje. De achtergevel is voorzien van een natuurstenen parement. Een aan dit pand gerelateerde beerput met vulling te plaatsen op het einde van de 17de eeuw, maar een iets latere datering is niet uitgesloten. Ook een gerelateerde waterput werd vastgesteld.⁴⁷

⁴⁷ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

Figuur 32: Situering van de archeologische sporen van de opgraving Mechelen-Zoutwerf ('de Lepelaar'), vlak 1 (Bruggeman/Reyns in voorbereiding), ten opzichte van het huidige onderzoeksgebied (rood)

Een aantal muren die haaks staan op het maalderijstraatje delen het perceel langs het Maalderijstraatje op in verschillende ruimtes. De meeste ruimtes waren voorzien van een haard en van verschillende vloerniveaus - tot zes vloerniveaus. De recentste fasen zijn gematerialiseerd door aardewerktegels. De oudere fasen zijn uitgevoerd in baksteen of aangestampte aarde. Het lijkt er op dat de verschillende ruimtes telkens apart een zeer kleine woning vormden (Figuur 33). een aantal vierkante tot rechthoekige gemetste bakken vastgesteld. Deze vertonen aan de binnenzijde een roetaanslag. Een interpretatie als rookruimtes voor haringroken is plausibel.⁴⁸

⁴⁸ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

Figuur 33: Overzicht woningen langsheen het Maalderijstraatje op de site Zoutwerf ('de Lepelaar') (Bruggeman/Reyns in voorbereiding)

Op circa 20 m van het onderzoeksgebied, op een aansluitende topografische situatie is de site Hof van Cortenbach gelegen. Op de hoek tussen de Korenmarkt en de Onze-Lieve-Vrouwestraat werd in 2015 een archeologische prospectie uitgevoerd door middel van proefputten (CAI ID 211475, 211476 en 211477, Figuur 27:3). Er werden funderingsmuren aangetroffen en grondsporen. De sporen zijn goed bewaard en bevonden zich vrij snel onder het maaiveld, tot een diepte van 1 à 1,50 m. De grondsporen waren grote kuilen met verschillende vullingen. Het materiaal dat hier uit kwam, kon allemaal gedateerd worden in de post-middeleeuwen. Er werden ook funderingsmuren aangetroffen. Deze komen niet overeen met perceelsmuren aanwezig op het primitief kadasterplan. Ze wijzen er wel op dat reeds daarvoor het binnengebied bebouwd was, zoals ook op historische plannen te zien is. Een datering voor deze muren is moeilijk. Op basis van de baksteenformaten zou een datering in de 14de eeuw gegeven kunnen worden.⁴⁹

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Met betrekking tot het onderzoeksgebied kunnen we reeds in deze fase van het onderzoek een goede inschatting maken van het archeologisch potentieel. Dit komt omdat het onderzoeksgebied omgeving is door drie reeds uitgevoerde archeologisch onderzoeken. Daarbij komt dat de site Zoutwerf ('de Lepelaar') in hetzelfde bouwblok te situeren is. Van archeologische sporen die hier aangetroffen zijn, wordt verwacht dat ze doorlopen binnen het onderzoeksgebied. Het gaat om muren uit de 14de en 15de eeuw en ook een waterleiding.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

⁴⁹ Claesen/Devroe/Van Genechten 2015: 28-34

Aan de hand van historische kaarten, historische bronnen en luchtfoto's zijn we geïnformeerd over de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein. Het onderzoeksgebied is te situeren in binnen de eerste omwalling van Mechelen. Reeds op de kaart van Jacob van Deventer uit 1550-1565 is bebouwing aangegeven binnen het onderzoeksgebied. Doorheen de tijd blijft de zone die grenst aan de straten dens bebouwd. In het achterliggende binnengebied zijn doorheen de tijd verschillende achterhuizen gesitueerd. Gezien de lange bewoningsgeschiedenis en de veranderingen in de bebouwing op het terrein wordt ter hoogte van het onderzoeksgebied een archeologische site met een complexe verticale stratigrafie verwacht.

Concreet worden resten van bebouwing verwacht. Het gaat enerzijds om woningen en anderzijds om nutsvoorzieningen zoals beerputten. Archeologische structuren kunnen zowel opgetrokken zijn in baksteen als in hout. Op basis van de aangrenzende onderzoeken worden minimaal drie relevante archeologische niveaus verwacht. De verwachte archeologische niveaus bevinden zich vermoedelijk op een diepte tussen ca. 70 cm en 1,00 à 3,35 m onder het maaiveld.

Figuur 34: Syntheseplan

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het onderzoeksgebied worden drie volumes gerealiseerd. Ze worden voorzien van twee ondergrondse parkeerniveaus. Dit betekent dat het grootste deel van het onderzoeksgebied

verstoord wordt tot op een diepte van 5,33 à 6,84 m onder het maaiveld. Verder dient ook rekening gehouden te worden met de impact van compactie, als gevolg van het gebruik van zware machines tijdens de uitvoering van de geplande werken. Bijgevolg dient het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied als bedreigd beschouwd te worden.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Uit het bureauonderzoek blijkt dat we reeds over heel wat informatie beschikken om inschatting van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied te maken. Er is echter nog verder archeologisch vooronderzoek nodig. Aan de hand van de omringende archeologische onderzoeken die reeds uitgevoerd zijn, verwachten we binnen het onderzoeksgebied sporen van bewoning die teruggaan tot de 14de-15de eeuw en mogelijk zelfs ouder. We verwachten minimaal drie archeologische niveaus, die zich vermoedelijk bevinden op een diepte tussen ca. 70 cm en 1,00 à 3,35 m onder het maaiveld.

De kans is bijgevolg groot dat binnen het onderzoeksgebied een archeologische opgraving nodig zal blijken. Om de kostprijs en duurtijd van een opgraving goed te kunnen inschatten, is het nodig binnen het onderzoeksgebied nog een proefputtenonderzoek uit te voeren. Aangezien een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt, is een proefputtenonderzoek te verkiezen boven een proefsleuvenonderzoek. Dit moet inzicht verschaffen in het aantal te verwachten opgravingsniveaus, de variatie van deze niveaus binnen het onderzoeksgebied, de te verwachten bewaringstoestand van het bodemarchief en de versturende impact van de huidige bebouwing.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Op basis van archeologische onderzoeken in de omgeving worden op het terrein bewoningssporen verwacht uit de 14de-15de eeuw, of zelfs ouder. Er worden minimaal drie archeologische niveaus vermoed. Om de verwachtingen verder na te gaan en de archeologische niveaus en sporen beter te duiden, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Boekstal, P./L. Van Langendonck, 2009: Het voormalige huis De Lepelaar aan de Zoutwerf in Mechelen. Een synthese van het bouwhistorisch onderzoek, *Handelingen Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 113, Mechelen, 231-256.

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Bruggeman, J./N. Reyns, in voorbereiding: *Archeologische opgraving Mechelen – Zoutwerf. Project 'de Lepelaar'*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 281).

Claesen, J./A. Devroe/B. Van Genechten, 2015: *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Mechelen – Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22, Project Hof van Cortenbach*, Kortenaken (ARCHEBO-rapport 2014/021).

Doehaerd, R., 1947: *Comptes du tonlieu d'Anvers 1365-1404*, Brussel.

Kinnaer, F./W. Wouters, 2007: De geschiedenis van Mechelen tijdens de 12e en 13e eeuw, in: L. Troubleyn/F. Kinnaer/A. Ervynck (red.) *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen, 11-45.

Lettany, L. (red.) 2003: *Het ongeschreven Mechelen. Archeologisch onderzoek op de Grote Markt en de Veemarkt in 2001-2003*, Mechelen.

Robberechts, B., s.d.: *Archeologische nota TSM*, s.l.

Rombaut, H., 1997: Mechelen: de vroegste ontwikkeling, in H. Installé (red.) *Historische stedenatlas van België. Mechelen*, Brussel, 11-22.

Steurs, V./J. Uytterhoeven, 1943: De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen. Vervolg, *Mechelse Bijdragen* 10, 103-140.

Wouters, W./W. De Maeyer/R. Ribbens, 2003: Archeologisch onderzoek op de zoutwerf in Mechelen (Antw.), *Archaeologia Mediaevalis* 26, 81-82.

Stadsarchief Mechelen

SAM., G Actes scabinaux, I 124: Schepenakte, (22 oktober 1505), fol. 132 r°-v^o.

4.2 Websites

Beeldbank Mechelen (2012)

<http://www.beeldbankmechelen.be>

CadGis (2016)

http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

Centrale Archeologische Inventaris (2016)

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2016)

<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2016)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2016)

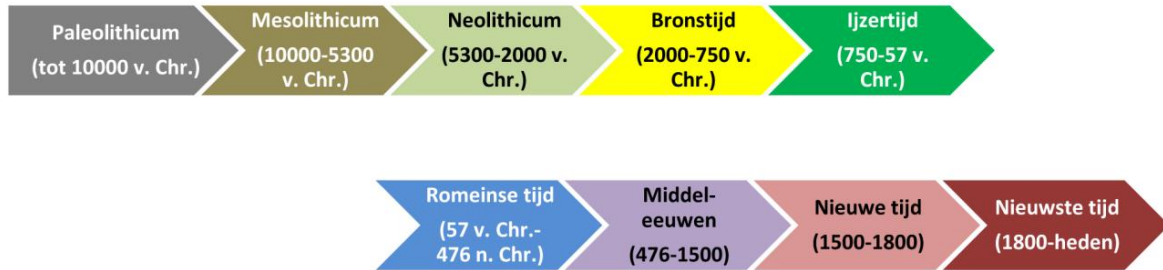
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2016)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2016I221

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Bouwplan	Aanduiding kelders	1:1	Digitaal	08/02/2017
	Bouwplan	Bestaande toestand en terreinsnedes	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Bouwplan	Ontwerpplangelijkvloers	1:1	Digitaal	08/02/2017
	Bouwplan	Ontwerpplan kelderverdieping -1	1:1	Digitaal	08/02/2017
	Bouwplan	Ontwerpplan kelderverdieping -1,5/-2	1:1	Digitaal	08/02/2017
	Bouwplan	Doorsnedetekening ontwerp	1:1	Digitaal	08/02/2017
	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Quartaargeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/09/2016
	Overzichtskaart	Situering onderzoeksgebied binnen stadsomwallingen	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Historische kaart	Jacob van Deventer	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Historische kaart	Jan van Hanswijck	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Historische kaart	Van Braun en Hogenberg	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Historische kaart	Van Blaeu	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Historische kaart	Van Basire	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Kadasterkaart	Kadasterkaart 1824	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Kadasterkaart	Kadasterkaart 1868-1869	1:1	Digitaal	02/10/2016
	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Overzichtskaart	Situering onderzoeksgebied t.o.v. vlak 2 opgraving Zoutwerf ('de Lepelaar')	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Overzichtskaart	Situering onderzoeksgebied t.o.v. vlak 1 opgraving Zoutwerf ('de Lepelaar')	1:1	Digitaal	02/10/2016
	Syntheseplan	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	09/02/2017

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2016I221

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2015	Digitaal	26/09/2016
F2	Overzichtsfoto	Bodemprofiel Mechelen - Zoutwerf	Digitaal	02/10/2016
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	26/09/2016
F4	Overzichtsfoto	Opgraving Zoutwerf tussen Maalderijstraatje en Hoogstraatje	Digitaal	02/10/2016
F5	Overzichtsfoto	Vlak 2/6 site Zoutwerf ('de Lepelaar')	Digitaal	02/10/2016
F6	Overzichtsfoto	Houten waterleiding site Zoutwerf ('de Lepelaar')	Digitaal	02/10/2016
F7	Overzichtsfoto	Woningen langs Maalderijstraatje	Digitaal	02/10/2016